

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 8 (21)

Суми – 2018

13. Loin° 86-1020 du 9 septembre 1986 relative à la lutte contre le terrorisme. Version consolidée au 07 décembre 2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000693912>.

14. Дерев'янку Б. В. Ліцензування як засіб регулюючого впливу держави на діяльність навчальних закладів / Б. В. Дерев'янку // Форум права. — 2011. — № 4. — С. 167—178 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11dbvdnz.pdf>.

**SECTION 5
LABOR LAW; SOCIAL SECURITY RIGHT**

**СЕКЦІЯ 5
ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ
АСПЕКТИ**

***Цабека Катерина Євгенівна**
аспірантка кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства,
Навчально-науковий інститут права,
Сумського державного університету*

У статті висвітлюється поняття корупції, що надається сучасними науковцями, національними та міжнародними нормативно-правовими актами, її ознаки, розвиток, аналіз механізмів, засобів боротьби з нею та визначення системи протидії корупції в Україні. Прояви та негативні наслідки корупції є найактуальнішими соціальними проблемами сучасності. Дослідження розповсюдженості корупції у різних сферах життя людини, існування її як масового явища та перетворення її на елемент повсякденності або навіть традиції. Виявлення того факту, що нормою для громадян України у будь-яких сферах життя є поширеність корупції та пристосованість до неї населення.

Визначається феномен корупції, який вже став для України основною перешкодою для економічного, політичного, духовного збагачення, а також є справжньою загрозою національній безпеці, тобто феномен корупції розглядається як соціальне явище, що охоплює корупційні діяння, які пов'язані з неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, посадових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення власних інтересів чи інтересів інших осіб. В статті наголошується, що для вирішення питання протидії корупції виникає необхідність визначення сучасного змісту корупції, її національних особливостей, причин і джерел зростання, впливу на розвиток держави.

Досліджується аналіз вітчизняного та світового досвіду, наукових розробок, комплексного вивчення практичних і теоретичних питань, що є невід'ємними правовими аспектами проявів корупції як соціального явища країни. Аналізується досвід інших країн у протидії корупції в органах державної влади та управління, а також розглядаються деякі правові механізми, що сприяють зниженню рівня корупційних проявів в державі і пропонуються заходи щодо вдосконалення діяльності у сфері протидії корупції в нашій державі. У статті висвітлюються засоби подолання корупції у розвинених країнах світу та в країнах, які прагнуть стати на цивілізований шлях розвитку, проводиться дослідження українських та міжнародних нормативно-правових актів з питання протидії корупції, методи боротьби з нею, а також підкреслюється важливість вивчення та застосування міжнародного досвіду в Україні.

Ключові слова: корупція, державні службовці, неправомірна вигода, посадові особи, державне управління, міжнародний досвід.

Tsabeka K.E. Corruption as a negative phenomenon: the socio-legal aspect's.The article covers the concept of corruption provided by modern scholars and legislatures of Ukraine and other countries of the world, its features, development, analysis of mechanisms of struggle and adoption of a system of combating corruption in Ukraine, manifestations and negative consequences that are the most urgent social problems of our time. There is also a survey of the prevalence of corruption in various spheres of human life, its existence as a mass phenomenon and its transformation into an element of everyday life or even tradition, as well as identification of the fact that the norm for Ukrainian citizens in all spheres of life is the prevalence of corruption and the accustomedness of the population to it.

The phenomenon of corruption, which has already become a major obstacle to economic, political, spiritual enrichment for Ukraine, is identified as a real threat to national security, that is, the phenomenon of corruption is considered as a social phenomenon that involves corruption acts that are connected with the inappropriate use by persons authorized to perform the functions of the state, the authority given to them, the official powers, the appropriate opportunities in order to satisfy their own interests or interests of other persons. The article also stresses that to resolve the issue of counteracting corruption, there is a need for a current content of corruption, its national features, causes and sources of growth and the impact on the development of the state.

The analysis of domestic and world experience, scientific researches, complex study of practical and theoretical issues, which are inseparable from the legal aspects of corruption as a social phenomenon of the country, are researched. The article analyzes the experience of other countries in

combating corruption in state authorities and government, and also examines some legal mechanisms that contribute to reducing the level of corruption in the state and proposes measures to improve anti-corruption activities in our country. The article covers ways to overcome corruption in developed countries and countries that seek to have a civilized way of development. It deals with investigation of Ukrainian and international legal acts of anti-corruption issues, methods to fight against it, as well as it underlines importance of studying and applying international experience in Ukraine.

Key words: corruption, civil servants, improper benefits, public officials, state power, international experience.

Виклад основного матеріалу. Корупцію можна назвати однією з найгостріших проблем сучасної України, а протидію корупції – найважливішим державним завданням. Питання регулювання корупції як соціально-правового явища є загальносвітовим та потребує великої кількості наукових дискусій, адже в контексті розвитку суспільства питання корупції щоразу набуває все нових та складніших форм.

З упевненістю можна говорити про те, що корупція загрожує національній безпеці країни, демократії та правам людини, руйнує державне управління та підриває довіру народу до державних органів та держави в цілому. Складність даного питання підвищує науковий інтерес до вивчення цієї проблеми та заходів щодо її подолання. Окремі аспекти корупції як соціального явища аналізувалися в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців у цій сфері: М.Мельника, В.Бутенка, Л.Денисенка, Є.Невмержицького, С.Головатого, І.Данова, О.Кальмана, М.Камлика, І.Матюхіної, О.Собового, О.Филимонова та ін.

Є.В. Невмержицький визначає, що корупція – це, в першу чергу, соціально-політичне явище, головною особливістю якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських об'єднань, установ і організацій господарського управління всіх форм власності свого службового становища для одержання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе або третіх осіб [1, с. 44].

На думку науковця корупція за своїм змістом на сучасному етапі розвитку українського суспільства, здебільшого проявляється у трьох аспектах:

політичному, який полягає в проникненні осіб кримінальної орієнтації в структури політичної влади і використанні їх можливостей для задоволення своїх злочинних потреб; соціально-економічному, що полягає у спотворенні (викривленні) корумпованими посадовими особами соціально-економічних рішень держави, а також численними випадками допуску кримінальних елементів до економічних важелів управління, що характерно для сучасної України; правовий аспект полягає в конкретних протиправних діях і відповідних правових реакціях держави [1, с. 30–31].

Тобто характер розповсюдження корупції є всеохоплюючим, що проникає в усі верстви населення та діяльності людини, а перелік розуміння змісту поняття «корупція» не можна вважати вичерпним, тобто корупційні дії можуть бути вчинені і в інших формах, у тому числі в таких, що потребують відповідних доповнень до чинного законодавства.

Найголовніша загроза корупції полягає в тому, що вона стає звичним явищем у нашому суспільстві, а її прояви більш розповсюдженими. Глибина її проникнення у суспільство загрожує існуванню самої держави. Через свою багаторівневість та масштабність це питання посуває на задній план проблеми тероризму, наркобізнесу, торгівлю людьми та ін.

На думку М.І.Мельника, корупцію можна розглядати як "різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу та суспільство в цілому. В її основі лежать такі вікові традиції взаємодії в суспільстві, як "послуга за послугу", *do ut des* ("даю, щоб ти дав") [2, с.34].

Тобто спостерігається така тенденція - різні науковці вкладають у термін «корупція» різний зміст. Отже, можна говорити про те, що однією з проблем є саме різноманітність розуміння підходів до визначення поняття "корупція". Це у свою чергу призводить до проблеми її вивчення, дослідження та створення методів викоринення.

Тобто, визначаючи зміст корупції необхідно відштовхуватись від того, що це явище не може бути зведене до конкретного правопорушення або суспільно-небезпечного діяння. Воно має свою соціальну обумовленість та може здійснювати вплив на соціальні процеси, тобто є соціальним явищем.

Нормативно-правові акти України містять визначення поняття корупції. А саме у Законі України «Про засади запобігання корупції» ст.1 наводиться таке формулювання: корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Також у статті 2 вищенаведеного закону зазначається, що відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами [3].

Таким чином, можна стверджувати, що український законодавець не вказує на соціальну природу даного явища, а тільки звертається до фактичної сторони цього феномену.

Аналіз міжнародно-правових документів також свідчить про існування різних підходів розуміння корупції. Так, у Резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», розповсюдженій на VIII Конгресі ООН щодо запобігання злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Інший документ ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією) формулює поняття корупції як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях» [4, с.139].

Таким чином, корупцію можна визначити як складне соціальне (а за своєю суттю асоціальне, аморальне і протиправне) явище, що виникає в процесі реалізації владних відносин уповноваженими на це особами, які протиправно використовують надану їм владу для задоволення особистих інтересів (інтересів третіх осіб), а також для створення умов здійснення корупційних дій, приховування цих дій та сприяння їм.

Корупція трапляється в будь-якій політичній і економічній системах і є складовою механізмом використання суспільства бюрократичними структурами. В умовах функціонування демократичних або авторитарних механізмів забезпечення нормальної життєдіяльності соціуму корупція виступає другорядним явищем, яке істотно не впливає на загальнодержавну ситуацію або стає більш-менш контрольованою. Проте при певних умовах корупція може перетворюватися на структуротворчий елемент політичного та громадського життя суспільства. Це можливо тоді, коли серед широких верств населення переважає нестримне користолюбство. Боротьбу з корупцією декларують держави практично усіх типів. Більше того, усі держави змушені тією чи іншою мірою боротися з нею. Така боротьба може полягати у створенні системи надійних правових та інституціональних

гарантій суспільного і політичного контролю за діяльністю державних органів, різного роду організацій та окремих службових осіб, або ж може зводитися лише до вимушених заходів владних структур, спрямованих на відновлення елементарного порядку в суспільстві, перерозподіл сфер впливу між різними кланами панівної олігархії та формуваннями мафіозного типу тощо [4, с.139].

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що не тільки робота над вітчизняним антикорупційним законодавством є важливим, а й переймання досвіду боротьби з корупцією у інших розвинутих країн світу, це має велике значення для протидії такому феномену як корупція.

Зарубіжний досвід свідчить про значущість децентралізації для країн, які перебувають у стадії глибинних змін у системі регулювання суспільних відносин. При цьому слід зазначити, що для країн перехідного періоду децентралізація є дієвим способом зміни суттєвих характеристик суспільства і має значний потенціал та перспективи для місцевого розвитку [5, ст. 685]. Результатом проведення реформування публічної влади в Італії стало формування трирівневої системи організації влади в країні: регіон – провінція – комуна. [5, ст.685]. Для ефективного здійснення своїх повноважень регіони мають бути забезпечені достатніми ресурсами, котрі включають як власні ресурси (насамперед податки та інші надходження, розмір та кількість яких визначає регіональна рада), так і кошти в рамках рівномірного розподілу фондів, які забезпечуються державою для підтримки економічного розвитку та зменшення соціальних та економічних дисбалансів. До компетенцій провінцій належать підтримка та розвиток громадського транспорту, авторизація та контроль приватного транспорту, дороги в межах провінцій та супутня інфраструктура, опіка інфраструктурою середньої освіти, економічний розвиток, у т. ч. центри зайнятості, центри надання соціальних послуг, промоція культури, туризму та

спорту. Завданнями комун є запровадження та акумулювання місцевих податків, регулювання діяльності місцевої поліції, закладів охорони здоров'я, початкової та середньої освіти, громадського транспорту, надання соціальних послуг на місцевому рівні, дозволу на торгівлю, збір та утилізація сміття, місцева транспортна інфраструктура та освітлення вулиць, соціальне житло [5, ст. 686]. Місцеві органи влади Італії наділені правом самостійно встановлювати місцеві податки та збори, які є потужним джерелом фінансування локальних потреб. Італія належить до складу розвинутих країн світу, для яких характерна множинність місцевих податків, що включають: групу прямих реальних податків (на нерухоме і рухоме майно, з власників транспортних засобів, на професію, екологічний і т. д), групу прямих податків на доходи (прибутковий та на прибуток підприємств), податків на спадщину і дарування, непрямі податки на продаж (на роздрібний продаж, на продаж спиртних напоїв, на споживання електроенергії та газу, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої), збори і мита [5, ст.686]. Потреба в децентралізації у Польщі виникла у зв'язку з масштабними процесами лібералізації та реалізації ринкових реформ, а її метою було максимальне забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів, і посилення інститутів громадянського суспільства. Заходи, що були здійснені урядом Польщі у напрямку децентралізації, сприяли зростанню державних інвестицій, розвитку малого бізнесу та громадянського суспільства на рівні адміністративно-територіальних одиниць, що, у свою чергу, позитивно вплинуло на умови життя для членів територіальних громад і призвело до їх суттєвого поліпшення. [5, ст. 686].

На даний час в Україні гостро відчувається проблема корупції і одним з найефективніших методів її викорінення стає запровадження певного комплексу антикорупційних заходів, що будуть спрямовані не тільки на ліквідацію наслідків корупції, а й на попередження її виникнення. До таких заходів, на мою

думку, треба віднести чітко закріплений контроль за державними органами та посадовцями, підвищення їх кваліфікації; прозорість будь-яких державних процедур; реальна, гарантована незалежність правоохоронної системи країни; залучення до протидії корупційним проявам громадських організацій; проведення антикорупційних заходів з населенням для усвідомлення причин утворення корупції, викорінення її, боротьба з наслідками; робота, що спрямована на підвищення довіри населення до державних службовців.

Умови ефективності заходів протидії корупції включає чітке визначення цілей, а саме зниження корупції до рівня, при якому вона не буде створювати загроз

існуванню держави та суспільства ; необхідність зміни або доповнення антикорупційного законодавства визначеннями форм корупційної поведінки та наслідки відповідальності за такі діяння. Можна з упевненістю говорити про те, що корупція стала вже не тільки соціальним явищем, а й моральним та психологічним, а її наслідки призводять до того, що вона стає способом мислення та життя населення нашої держави. Тому важливим та не останнім фактором зменшення утворення корупційний діянь можна вважати моральне виховання громадян, почуття необхідності боротьби із корупцією, її загального неприйняття.

Література:

1. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є.В. Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.
2. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М. І. Мельник. – К. : Парлам. вид-во, 2000.–256 с.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 03 серпня 2017р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Білінська Л. В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище / Л. В. Білінська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 6-1(1). - С.138-141. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1\(1\)__36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1(1)__36).
5. Пігуль Н. Г. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 684–688.